307530

HANDBOEK

DER

DIERKUNDE,

OF

GRONDBEGINSELS

DER

NATUURLIJKE GESCHIEDENIS

VAN HET

DIERENRIJK.

DOOR

J. VAN DER HOEVEN,

MATH. MAG. PHIL. NAT. ET M. DR., BUITENGEWOON HOOGLEERAAR AAN DE LEYDSCHE HOOGESCHOOL, LID VAN DE KEIZERLIJKE LEOPOLDINISCH-CAROLINISCHE AKADEMIE DER NATUURONDERZOEKERS, VAN DE HOLLANDSCHE MAATSCHAPPIJ DER WETENSCH. TE HAARLEM, VAN HET BATAAFSCH GENOOTSCHAP DER PROEFONDERVIND. WIJSBEGEERTE TE ROTTERDAM, VAN HET NATUURONDERZOEKEND GEZELSCHAP TE HALLE, CORRESPONDENT VAN DE EERSTE KLASSE VAN HET KONINKL. NEDERL. INSTITUUT, VAN HET GENOOTSCHAP VAN NATUURLIJKE GESCHIEDENIS TE PARIJS, VAN HET WETTERAVISCHE TE HANAU, ENZ.

Trado quae potui.

TWEEDE EN LAATSTE DEEL.

WEEKDIEREN. GEWERVELDE DIEREN.

TE AMSTERDAM, BIJ

C. G. SULPKE.

1833.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

Digitized by Google

tradactyli, postici tridactyli. Ungulae planae, tenues, parvae, ungue digiti interni pedum posticorum obliquo, incurvo.

Hyrax HERM., ILLIG., CUV. (*Caviae* spec. PALLASII.) Characteres familiae etiam generis unici. (Corpus pilosum. Vibrissae in facie circa nares et supra orbitas et setae quaedam sparsae per corpus, pilis longiores. Tuberculum caudae loco. Dentes canini in superiori maxilla decidui; dentium molarium superiorum corona collibus duobus, cristâ ad marginem externum junctis; inferiorum corona lineis duabus lunatis, extus convexis.)

Sp. *Hyrax capensis*, SCHREB., *Säugth.*, Tab. 240; *Cavia capensis*, PALL., *Misc. Zool.*, p. 30—47, Tab. III, IV; *Spicil. Zool.*, Fasc. II. p. 16—32; VOSMAER, *Beschrijv. van eene soort van Africaansch basterd-mormeldier*, Amsterd. 1767 (cum icone); *de daman*, *klipdas*; een diertje van de grootte van een konijn; eetbaar, volgens KOLBE zeer smakelijk. Het leeft op bergachtige streken, in de nabijheid van de Kaap. Ook wordt het in Syrië en Abyssinië gevonden; doch, volgens sommigen, is dit dier, de *ashkoko* van BRUCE, eene andere soort (*Hyrax syriacus*); dit is ook het gevoelen van HEMPRICH en EHRENBERG. Zie zoodanig een voorwerp afgebeeld bij GEOFFR. ST.-HIL. en F. CUVIER, *Mammif.*, Livrais. LIV. Dat deze kleine dieren met de knaagdieren eenige overeenkomst hebben, is niet te ontkennen. Intusschen heeft CUVIER, op goede, uit de osteologie ontleende gronden, aangetoond, dat dit geslacht bij de *Pachydermata* behoort. De maaltanden zijn volkomen aan die van den *Rhinoceros* gelijkvormig. Zie CUVIER, *Ann. du Mus.*, III. p. 171—182.

Familia XI. (CCXVI.) *Nasicornia* ILLIG., *Pachydermata* BLAINV. Dentes incisivi $\frac{4}{4}$ aut $\frac{0}{4}$, canini nulli, molares plerumque $\frac{7}{7}=\frac{7}{7}$. Pedes tridactyli, ungulis tribus insistentibus. Cornu unicum aut duplex in naso, totum corneum, e pilis conglutinatis factum.

Rhinoceros L. (Characteres familiae etiam generis unici. Incisivi persistentes plerumque tantum $\frac{2}{2}$; dentium molarium coronae similes ac in *Hyrace*. Cutis crassa, sulcata, pilis raris, rigidis instructa. Cauda brevis.)

Digitized by Google

De neushoorn. De soorten van dit geslacht leven alle in vochtige streken, in de keerkringslanden der oude wereld. Wanneer er 4 snijtanden in beide kaken aanwezig zijn, is in de bovenkaak de buitenste aan weêrszijde de kleinste, terwijl in de onderkaak de twee kleine tanden tusschen de grootere staan. Die kleine tanden komen, zoo het schijnt, niet uit het tandvleesch te voorschijn. De hoogleeraar W. VROLIK heeft het eerst aangetoond, dat ook bij de Afrikaansche soort vier kleine snijtanden in de onderkaak gevonden worden, die echter in lateren leeftijd uitvallen. *Bijdr. tot de natuurk. Wetensch.*; V. bl. 377—385, met eene afb. — De benamingen van *Rhinoceros unicornis* en *Rh. bicornis* kunnen thans niet meer gelden, daar men twee soorten met éénen hoorn, en even zoo vele, misschien zelfs drie soorten, met twee hoornen kent.

Sp. *Rhin. africanus* CUV.; met twee hoornen; de maaltanden loopen zeer ver na voren; de tusschenkaaksbeenderen zijn klein en zonder tanden. Zie eene afb. van den schedel in BLUMENB., *Abb. Naturh. Gegenst.*, n°. 7 *A*, en in CAMPER, *Natuurk. Verh.* (*Naturgesch. des Africanischen Nashorns übersetzt von* HERBELL, 1791). Dit dier bewoont de zuidelijke deelen van Afrika.

Rh. sumatrensis CUV., GEOFFR. ST.-HIL. et CUV., *Mammif.*, Livrais. XLVII; mede tweehoornig, maar met duidelijke snijtanden in *beide kaken.*

Rh. indicus CUV., *Ménag. du Muséum*, II. p. 111—145 (cum icone); GUÉRIN, *Iconogr., Mammif.*, Pl. XXXVII. fig. 3 (cf. CUVIER, *Ann. du Mus.*, III. p. 32—52, cum tab.; PANDER und D'ALTON, *Die Skelete der Pachydermata*, Tab. VIII), cet.

Vergelijk over de fossile Rhinocerossoorten CUV., *Ann. du Mus.*, VII, en zijn *Rech. sur les ossem. foss.* Hiertoe behoort *Rhin. Pallasii* DESM., waarvan men hier en daar in Europa, maar vooral in Siberië overblijfsels vindt, waar men in 1751 zelfs een bijkans geheel, nog met de huid bedekt, lijk dezer soort van onder het ijs heeft opgedolven.

Familia XII. (CCXVII.) *Proboscidea* ILLIG. Dentes incisivi duo magni, exserti in maxilla superiori, in inferiori nulli (aut duo procumbentes); dentes canini nulli; molares lamellosi aut complicati, maximi, coronâ elongatâ. Pedes pentadactyli. Nasus in proboscidem longam, prehensilem elongatus.

Tot deze familie behoort slechts een enkel, thans levend ge-

Digitized by Google

slacht, dat der olifanten. Hierbij komt het fossile geslacht *Mastodon*, en, volgens GODMAN, een ander, mede fossiel geslacht, waarvan de overblijfselen in *New-York* gevonden zijn, en dat door hem *Tetracaulodon* genoemd wordt.

Vergelijk *Transact. of the Americ. phil. Society*, en daaruit in de *Ann. des Sc. nat.*, XX. 1830, p. 292; van welke verhandeling ik een kort berigt heb gegeven in de *Bijdr. tot de natuurk. Wetensch.*, VI. 2. bl. 103, 104.

Alleen bij dit geslacht komen snijtanden in de onderkaak voor, die waterpas liggen, kort en regt zijn, en spiraalvormige strepen op de oppervlakte vertoonen. De twee overige, meer bekende geslachten hebben geene snijtanden, dan in de bovenkaak.

Elephas L. Dentes molares $\frac{5-5}{5-5}$, lamellosi. Mammae duae pectorales.

De kiezen, die uit verschillende platen bestaan, welke door eene derde zelfstandigheid verbonden worden (zie boven, bl. 526, 527), volgen elkander van achteren naar voren op. Het merkwaardigste deel van den olifant is zijn snuit, waarvan wij boven reeds gesproken hebben (bl. 559), en waardoor de natuur de kortheid van den hals vergoed heeft. De olifanten leven in bosschen in de keerkringslanden der oude wereld. Zij bereiken eenen hoogen ouderdom; de dragt duurt 20 of 21 maanden. Het is algemeen bekend, dat de olifanten zeer leerzaam zijn; de Ouden schijnen het in de opvoeding dezer dieren zelfs verder gebragt te hebben, dan de hedendaagsche volken (*).

Sp. *Elephas africanus* CUV., GEOFFR. ST.-HIL. et F. CUV., *Mammif.*, Livrais. LI; een maaltand afgebeeld bij BLUMENB., *Abbild. naturh. Gegenst.*, n°. XIX C. De maaltanden vertoonen ruitvormige strepen van verglaassel, doordien de platen, waaruit de kiezen bestaan, in het midden van den tand dikker zijn, dan naar de buiten- en binnenzijde; het voorhoofd is bol; de ooren zijn buitengewoon groote, cirkelvormige lappen.

Eleph. indicus CUV., *Ménag. du Muséum*, I. p. 83—125 ♂, II. p. 45—65 ♀ (met afbeeldingen); GEOFFR. ST.-HIL. et F. CUVIER, *Mammif.*, Livrais. LI; GUÉRIN, *Iconogr.*, *Mammif.*, Pl. XXXVII. fig. 1; een maaltand afgeb. bij BLUMENB., l. l., fig. *B*; het voor-

(*) Zie PLINIUS, *Hist. nat.*, Lib. VIII. cap. 3; AELIAN., *de natur. Animal.*, Lib. II. cap. 11.

Digitized by Google

hoofd hol, de kop langer, de ooren kleiner; de strepen van het verglaassel, op de afgesletene kroonen der kiezen, zijn dwars, evenwijdig en golvende. Van beide soorten vindt men de schedels ook afgebeeld in GOETHE und D'ALTON, *Zur vergleichenden Osteologie*, *Nov. Act. Leop. Carol.*, XII. 1. 1824, p. 323—332, Tab. XXXIII—XXXV.

Er zijn ook fossile overblijfsels van olifanten eener vroegere dierenwereld, waaronder de *Elephas primigenius* (de *Mammouth*) de meest bekende is. Ook in ons vaderland vindt men er van tijd tot tijd beenderen van. (Zie M. VAN MARUM, *Verhandel. over de olijfanten van vroege eeuwen* enz.; *Natuurk. Verhandel. van de Maatsch. der Wetensch. te Haarlem*, XIII. 1824, bl. 213—304, met de afbeelding van eenen kop, bij *Heukelum* in 1820 uitgespoeld). In geheel Aziatisch Rusland, vooral in de noordelijkste gedeelten van Siberië zijn deze overblijfsels zoo menigvuldig, dat men niet zonder schijn beweerd heeft, dat het getal der thans levende olifanten geringer is, dan van diegenen, welker beenderen in gemelde streken gevonden worden. Nabij den mond van de rivier de *Lena* vond men in 1805 een bevrozen lijk van een' olifant, met eene harige huid bedekt, wiens beide slagtanden te zamen 300 pond wogen.

Vergelijk CUVIER, *Mém. sur les élephans vivans et fossiles; Ann. du Mus.*, VIII. p. 1—58, p. 93—155, p. 249—269, en *Rech. sur les ossem. fossil.*, I.

Mastodon CUV. Dentes molares $\frac{2-2}{2-2}$, complicati, corona tuberculis conicis, mammillaribus, per paria dispositis.

Sp. *Mastodon giganteus* CUV., A. C. BONN in *Natuurk. Verhand. van de Maatsch. der Wetensch. te Haarlem*, IV. 2, bl. 289—343, Pl. I, II; PANDER und D'ALTON, *Die Skelete der Pachydermata*, Tab. III; eene afbeelding van eenen maaltand bij BLUMENB., *Abb. naturh. Gegenst.*, Tab. XIX. fig. *A*. Dit dier, waarvan het geraamte alleen 1000 pond weegt, was van de hoogte van den olifant, maar langer. Men vindt de fossile overblijfsels van hetzelve in Noord-Amerika, bij de rivier *Ohio*. Ten onregte heeft men ook aan dit dier den naam van *mammouth* gegeven. Er zijn nog verscheidene andere soorten, wier kenmerken uit de maaltanden worden afgeleid. Vergelijk CUVIER, *Ann. du Mus.*, VIII. p. 401—420, Pl. LXVI—LXIX, *Rech. sur les ossem. foss.*, I.

†† *Digiti unguiculati.*

Ordo VI. *Edentata.*

Dentes incisivi nulli (aut pauci, molaribus formâ similes); canini saepe nulli; in quibusdam maxillae pror-

Digitized by Google